

Saeid Abedpour

ČOVJEK SA STANOVIŠTA DŽELALUDDINA RUMIJA

Rezime

“Mesneviya” je nastala kao plod mističnih iskustava njenog autora Mevlane Dželaluddina Rumija. On sam za knjigu kaže da predstavlja načela vjere. A ‘irfan je, ustvari, ezoterija vjere. Vjera bez ‘irfana zapada u formalizam egzoterizam. Mevlanina spoznaja o Bogu, njegova ma‘rifa, temelji se na njegovoj antropologiji, a ova, opet, na kosmologiji uopće. “Mesneviyu” je spjevao na sema‘u, u stanjima raskrivanja materijalnih odora i zapućivanja višim duhovnim svjetovima. Za Mevlanu postoje dva svijeta, jedan vremeniti i drugi – vanvremenski. Iskustva ‘arifa ozbiljuju se na pozornici bezvremenog svijeta, čiji su stanovnici u transcendentnome jedinstvu i sprezi. A mi, ljudi ovoga svijeta, ne samo da smo podijeljeni i raštrkani, nego smo i jedni protiv drugih.

Čovjek sa stanovišta Mevlane Dželaludina Rumija*

Kako je tema ovoga skupa *Čovjek u iranskom sufizmu i gnosticizmu*, ukratko ću se zadržati na objašnjenju pojma ‘irfan. Ovaj pojam možemo

---

* Tekst izlaganja gosp. Abedpoura na okruglom stolu “Čovjek u iranskom sufizmu” održanom 25. 12. 2003. godine. u Bošnjačkom institutu.

razumijevati kao spoznaju sebe i Boga. Poznat je hadis Poslanikov: *Ko spozna sebe, spoznao je i svog Gospodara.*

A šta je to samospoznaja? To je ono božansko svjetlo kojeg neki arifi poput Baba-Fazela Kašanija nazivaju umom ili mudrošću (herad). Ovo vječno svjetlo dašak je duha Božijeg u čovjeku (i udahnuo sam mu od Svoga Duha), a njegovo ozbiljenje svrstava čovjeka u arifa i opskrbljuje ga upravo božansko svjetlo. Svakako, ovaj um nije partikularan, nego univerzalni i transcendentni intelekt kao cilj iluminacijskoga znanja.

Srž i temelj 'irfana je mi'radž, a ovaj pojam, opet, ima opće i specifično značenje. Nekada on označava duhovno putovanje Poslanika Božijeg u više duhovne sfere carstva, a može se, u općem smislu, njime označavati i povratak korijenu - iskonu.

Dakle, čovjek mora proći takovrsno duhovno putovanje e da bi dosegao sjedinjenje s Istinom. Bez 'irfana kao takvog ne može se govoriti o vjeri. Jer vjera je bez 'irfana, kako reče Mevlana, kao orah bez jezgra. A jedna od vrlina vjere je i u činjenici da je namijenjena svima i svaki čovjek bi se, sukladno svojim intelektualnim potencijalima, mogao njome okoristiti i u njoj utočište tražiti. Naravno, to nipošto ne znači da, kada jedan autor kaže nešto o vjeri, to prihvatimo kao gotovu činjenicu.

Odatle je i "Mesneviya" religijska, vjerska knjiga. Sam Mevlana u jednom stihu kaže kako je "Mesneviya" **knjiga načela, načela vjere**. To je 'irfan. Ovom prilikom namjeravam se ukratko osvrnuti na treći svezak "Mesneviye" i Rumijevo antropološko promišljanje.

Prije svega, Mevlanina antropologija oslanja se na njegovu kosmologiju. Njegova slika svijeta korespondira onoj orijentalnofilozofskoj (iluminacionističkoj) i plod je njegova gnostičkog iskustva. Znamo da je Mevlana "Mesneviyu" spjevao na sema'u, u stanjima otrgnutosti iz tjelesnih odora, putujući svijetom duha.

Mevlana poznaje dva svijeta: onaj kome je svojstvena vremenitost i onaj bezvremeni.

Ovaj svijet i njegovi stanovnici proći će

Onaj svijet sa svojim vječno ostat će

*Ovaj svijet ašici mu napustit će
A ašici svijeta onog vječno skupa će*

Duhovna iskustva arifa ozbiljuju se u jednom bezvremenom miljeu i ozračju.

U jednom trenutku, na način kojeg nije moguće opisati, arif spoznaje da se našao u prostoru i času u kojima nema protoka vremena. Nije to samo lično iskustvo jednog arifa, nego postoji svijet takvih osobnosti u kojem se arifi kreću. Stanovnici bezvremenskog svijeta su u potpunom jedinstvu i među njima nema nikakvih sukoba. Mi, obični ljudi, podijeljeni smo i raštrkani po ovome svijetu. Ljudi ovoga svijeta ne samo da su međusobno odvojeni nego su i okrenuti jedni protiv drugih.

Na drugoj strani ovoga svijeta su ljudi koji žive ovdje sa nama, ali su istodobno utonuli i u drugi svijet, hijerokosmos. U prvom svesku "Mesneviye" Mevlana na svoj način prenosi jedan događaj iz života Poslanika. Jednom je Poslanik upitao Zejda ibn Harisa kako se osjeća, a on mu odgovorio: 'U potpunom sam jeqinu' (uvjerenju čvrstom). Poslanik ga je upitao: 'A koji su znaci tvoje čvrste uvjerenosti?' Odgovorio je: 'Ja, evo, sada vidim stanovnike Dženneta u Džennetu i Džehenemlije u Džehennemu.'

*Danima sam žedan bio, reče
Noć ne spavah, rad' boli što peče*

*Dok se od noći i dana ne otrgoh
K'o što asir vrh je koplja izbjeđ'o*

*Stigoh tamo gdje Ezel i Ebed jedno su
Tamo umu čovjekovom proći ne daju*

Zejd je rekao: 'Danima sam trpio glad i žeđ da bih se potpuno uzdigao iznad ovih dana i noći i izravno osmotrio svijet bezvremeni.'

Imam Ali u 'Nehdžul belagi' kaže:

“Zuhd je između ove dvije riječi: Ne žalite za propuštenim i ne radujte se onome što postignete.”

Arifi nisu privrženi ovome svijetu i gubitak ovosvjetskog ih ne žalosti niti dobitak razveseljuje. Većina ljudi raduje se priskrbljenju ovosvjetskih dobara, ali upravo ta radost kod njih se pretvara u tugu jer neprestano su opterećeni mislima kako da sačuvaju stečena dobra. Bojeći se tuge, oni, ustvari, stalno tuguju.

*A bijede se boje sva stvorenja Božija
Tonući u strahu ko' u slanoj vodi do grla*

*Bojeći se siromaštva, strepeći
Svo će blago tako svoje gubiti*

*I svi oni u tuzi su, a od nje strahuju
I od bitka pregolema, ništa postaju*

Uvjet da bi čovjek priskrbio vječnu (ebedsku) opskrbu i okusio slasno ebedsko voće jeste promjena vlastite nutrine. Privrženost i ovisnost o ovome svijetu kvari i upropaštava čovjeka, odvodeći ga sa puta umjerenosti, tako da ne prestaje misliti o svome tijelu. Svekolika unutarinja katarza uvjet je napuštanja i izbavljenja od ovih misli i uvod u gošćenje za nepresušnom sofrom Božijom.

S druge strane, Mevlana stanje čovjeka na ovom svijetu poredi sa novorođenčetom. Mi smo na ovom svijetu poput djeteta u majčinoj utrobi. A poslanici i vjerovjesnici donose nam vijesti iz gajba skrivenog i pozivaju nas tamo. Ali mi ne vjerujemo, kažemo kako je to nemoguće. Njihove riječi smatramo varkom i prevarom. Za nas je vrijedno samo ono što možemo okom vidjeti. A apstraktni i transcendentni pojmovi i okolnosti, sa kojima nemamo dodir niti predodžbe o njima, za nas su sezonski i iracionalni.

Opisi i objašnjenja o takvim stvarima donose nam samo zbunjenost i čuđenja.

*Kad bi čulo dijete u utrobi majke
Kako ima svijet veliki uređen*

*Ima jedna zemlja plodna i široka
Na stotinu blagodati, raznovrsnih jela*

*Planine, mora i prostranih polja
Vrtova i ružičnjaka, njiva*

*I visoko nebo, ispunjeno svjetlom
Sunce, vrijeme i stotinu zvijezda*

*Na jugu, zapadu i sjeveru
Cvjetnih bašči, svatova, veselja*

Stanje još nerođenog djeteta, kako ga Mevlana opisuje, odgovara našoj obuzetosti ovim svijetom. Dijete je vezano za svoju majku i naviklo na tminu utrobe koja je u jednom većem svijetu i iz koje se hrani. Dijete ne želi napustiti ovo stanje i doći u novi svijet, jer taj novi svijet i sve što je izvan majčine utrobe za njega je nepojmljivo.

Privrženost ovosvjetskim blagodatima i užicima kod ljudi stvara uvjerenje kako i ne postoji drugi svijet sa svojim dobrima, stvarnost.

A istina je da čovjek onosvjetske blagodati treba koristiti na putu dosezanja višeg svijeta. Ovaj svijet za njega je, ustvari, samo prolazna stanica. Nerođeno dijete hrani se krvlju eda bi doseglo stupanj razvoja koji mu omogućava dolazak na ovaj svijet.

*Ako Ruhul Emin krv prospe preda me
Piti ću je baš k'o zemlja vodu dok ne stane*

*Poput zemlje il' djeteta nerođenog ja krv pijem
Bit će tako sve dok ašik ne postanem.*

Ovosvjetske blagodati, dakle, mogu dovesti čovjeka u svijet metafizike.

Nije ovaj svijet kao takav niti loš ni pokuđen, nego je zlo u privrženosti njemu i zanemarivanju duhovne hrane. Ljudi koji ne vjeruju u onostranu metafizičku dimenziju života, u drugi svijet izvan ovog vidljivog, žive život radi života. Dakle, oni žive da bi živjeli. To je poput besciljnog plesa, bez koreografije i ritma.

*Dlaku dlakom vide radi omamljenosti
Plešući bez cilja baš kao medvjedi*

*Treba plesat tako da sebe salomiš
I posljednju dlačicu strasti odstraniš*

*Na podiju plešu u krug se vrteći
A u krvi plešu oni što se čovjekom mogu reći*

A kada rane strasti u tvojoj duši i duhu zacijele, dolazi vrijeme plesa. Pobjeda nad vlastitim nefsom donosi ples razdraganosti i ushićenja. Čovjek koji je potčinjen ovome svijetu ostaje okovan u kafezu svoga nefsa. A istinski insani plešu u krvi svojoj, veseleći se i ispijajući šerbet radosti:

*Kad se iz ruku svojih otrgnu
Slabaš svoju savladaju, zaplešu*

*I svirači iz nutrina zaplješću
I sva mora talasima zaplješću*

*Ti ne vidiš to što čuju
I listovi na granama kad plješću*

*Ti ne vidiš kako plješću listovi
Uho srca treba da bi čuo, ne ovo na glavi*

Ali arif, čovjek koji je ozbiljio značenje i pun sadržaj svog imena na putu duhovne inicijacije, u sejr i suluku doseže postaju u kojoj je duša njegova savladala i potčinila tijelo.

Cijeli kosmos postaje tad tijelom njegovim pa je stoga i prisutan svugdje, odnosno motri univerzum u punini njegove osebnosti. Obični ljudi vladaju i imaju utjecaja samo u okvirima vlastitog tijela i putem tijela i energije koju organizam proizvodi ostvaruju utjecaj na svijet koji ih okružuje. Ali granice njihove moći ne izlaze iz okvira njihova tijela.

U Rumijevoj antropologiji pojmovi kao stid (šarm), zbunjenost i usluga (HEJRAT), upijenost (masti), keramet i sl. imaju posebna značenja. Sufija je, po Mevlani, snalažljiv, ne gubi vrijeme, on je *ibn al-vaqt* (sin vremena).

Sufija koristi svaku raspoloživu priliku za svoje usavršavanje i uzlet u sferu metafizičkog. Hejrat je također vrlo zanimljiv pojam. Samo čovjek koji je ushićen univerzumom i koji ga posmatra kao tajnu skrivenu može utonuti u more Veličine Božije. I takvu osobu Mevlana smatra istinskim čovjekom.

Današnji, materijalni svijet kaže kako nema tajne i svijet je ono što vidimo.

Čovjek koji ne posjeduje osobinu hejrata, koji nije zadivljen i znatiželjan univerzumom, ne poznaje nikakve granice i misli da može činiti što hoće. A stid je temelj ljudskosti. Na kraju, završit ću sa kratkom hikajom iz "Mesnevije". Družili se musliman i jedan kršćanin četrdeset godina. Jednom će musliman svome prijatelju: "Nakon ovog dugogodišnjeg prijateljstva, hajde uradi nešto da ono bude još prisnije." "A što to?"

"Hajde postani musliman!"

Nakon kratkog razmišljanja, kršćanin odgovara: "Ma kako ću ja nakon četrdeset godina služenja Mesihu da ga sad ostavim? Ja ga se stidim".

Na kraju, Mevlana zaključuje kako je ovaj kršćanin istinski vjerovao. Stid je temelj vjerovanja. ♦

Abstract

The Mathnawi is the fruit of the mystical experience of its author, Maulana Jalaluddin Rumi, who himself said of the work that it set out the principles of religion. And 'irfan is in fact the esoteric aspect of religion: religion without 'irfan is the mere formalism of exotericism. Maulana's cognition of God, his ma'rifa, is the basis of his anthropology, which in turn is the basis of his cosmology. The Mathnawi was sung at sama' in states of shedding the material for higher spiritual worlds. For Maulana, there were two worlds: the temporal and the extra-temporal. The experiences of the 'arif belong to the extra-temporal world, the inhabitants of which are in transcendental unity and union. We, however, the people of this world, are not merely dispersed and divided, but at odds with one another.